

Gwaedd yng NGHYMRU,

Y N

W Y N E B

P O B

Cydwybod

G A N

M.ORGAN LLOYD, *K*

O Wynedd. *Thompson*

At yr hyn y rhag-chwanegwyd,
Ei LYTHYR i'r CYMRU cariadus.

Ynghyd

Hanes ei Fywyd ysbrydol,
A ysgrifennwyd ganddo ei hun.

DIAR. xvii. 22.

Calon lawen a wnâ lês fel Meddyginiaeth.

DIAR. xii. 25.

Gofid yng Nghalon Gŵr a bair iddi grymmu.

CAERFYRDDIN,

Argraphwyd gan J. Ross, yn Heol-Awst, 1766.

[Pris dwy Geiniog.]

Gwagedd yng Nghymru

Y M

W Y N E B

P O B

Cydwypod

B A N

MORGAN LLOYD

O Wymod

At yr hys y rhag-chwargwyl

BE LLYTHYR I CYMRU CANADA

Ysgyd

Hanes ei ~~hys~~ ysbrydol

A ysgydwyd ganddo ei hun

111

D.I.A.R. 2011. 22

Cyhoeddiad a gynhyrchwyd gan y Mynyddigwr

D.I.A.R. 2011. 22

Gofod yng Nghymru fel ydychyd ydychyd

G A E R F Y R D D I M

Ysgydwyd gan y Mynyddigwr 2011. 22

[Pis hys Gwylod]

At

L

M

red
dy

yw
we
llav
hol
adr
por

my
ych
yn

ac
we
ana

i

yr
bry
can
o'r

hes

yn
gog
bel

Llythyr i'r Cymru cariadus.

MAE Llyfrau fel ffynnonau a Dyscawdwyr fel goleuadau llawer yr awr hon ymyg rhai dynion, cymmer dithau (Gymro caredig) air byr mewn gwirionedd i'th annerch yn dy iaith dy hun.

Oferedd yw printio llawer o lyfrau, blinder yw cynnwys llawer o feddyliau, peryglus yw dywedyd llawer o eiriau, anghysurus yw groesfawl llawer o ysbrydoedd, a ffolineb yw ceisio ateb holl resymmau dynion, ond (O ddyn) cais di adnabod dy galon dy hun, a myned i mewn i'r porth cyfyng.

Llawer sydd yn ymwthio, ychydig sydd yn myned i'r bywyd, llawer yn breuddwydio, ae ychydig yn deffro, llawer yn faethu ac ychydig yn cyrhaeddyd y nod, pawb yn son am Dduw ac yn edrych ar waith ei ddwyllaw, ond heb weled nesed yw efe ei hunan attynt, yn rhoi anadl i bawb, a bywyd ysbrydol i ni, Luc. xiii. i Cor. ix.

Pawb agos sydd yn parchu yr ystlummod tan yr haul yn fwy na'r eryrod, yn ceisio codi ysbryd dyn uwchlaw ysbryd Duw, yn canlyn eu canhwyllau eu hunain heb adnabod yr haul nefol o'r uchelder.

Ac och! och! och! fod llaweroedd o'r Cymru hefyd (doethion cystal ag anoethion) yn byw yngogr oferedd, ac yn mustl chwerwedd, yn gorwedd yn rhwymyn anwiredd, yng wely Babel, yn pori yngweirglodd y cythreul i bor-

thi y cnawd, heb adnabod y Duw anweledig a'u gwnaeth, na'r Duw bendigedig a'u prynodd, na'r Duw caredig sy'n gwaeddu wrth eu drysau am gael dyfod i mewn iddynt i aros ynddynt. Esay xxx. 28 — Act. viii. 25. — 2 Pedr xiii. 14.

Ond mae pob un yn ymbalfalu fel dall am y mur, ac am y goreuon, ac yn chwilio (yn ei feddwl) am ryw beth i lenwi ei lygad, i esmwythau ar ei galon, ac i oeri y chwant tanllyd fydd o'r tu mewn, ac yn byw megis ynglann traeth, lle mae llanw a thrai, cnawd, a gwaed yn ymgyrchu yn ddibaid, heb feddwl ei fod ar y dibyn, ac ar glogwyn tragwyddoldeb, yn myned i mewn i'r byd a bery byth, ond yn cyfsu tan balfau câth Uffern ac yn siarad yn ddifyr trwy ei hûn a'i gwsg, Act. xvii. 27.

Pe cawn i (medd un) fynwyr naturiol i ddeall pa fodd y mae'r droell tan yr haul yn troi, ac i ganfod dyfnderoedd, mi fyddwn dedwydd a doeth ymysg y bobl.

Medd arall pe cawn i fwynhau hâd iengctyd (er i mi fyned trwy dân godineb uffern iw cheisio) mi gawn fy meddwl. Medd un arall, pe b'ai pawb yn plygu i mi fel i Dduw, mi a fyddwn gwr gwyh; Medd y pedwarydd, pe cawn i berfedd y ddaear i'm cist a'm coffr, mi gysgwn yn llonydd, a gwyn fyddai fy myd. Rhyw un sy'n ymosyn am naturiaeth yr haul a'r lleuad, a golygiad y planedau iw feddwl, a'r torfeydd iw ddealldwriaeth; ond medd rhyw anifail o ddyn, pe cawn i fwyd dâ, a diod gref a dillad esmwyth, a had, a heddwch, ac esmwythdra, mi fyddwn llonydd. Ac medd y dyn blin ei gydwybod, ped fawn i yn y bedd, (ynghroth fy mam gyntaf) hi a'm cadwai ac a'm cuddiai rhag yr uffern a'r gofid fydd ar y ddaear tan

tân yr Haul. Breuddwydo mae'r dyn a dywedyd yn ei galon, pe cawn i fod yn yfcolhaig, yn bregethwr, yn phyfygwr, yn drataelwr, yn yn filwr, yn gyfreithwr, yn uitus, neu yn drysorwr neu yn uchelwr ac yn wr bonheddig o gymmeriad yn fy ngwlad, mi fyddwn bodlonach nac y bum erioed etto.

Ond O y Cambero (y Cymro, ni wn i mo'th enw di er fy mod i (trwy oleuni Duw) yn canfod dy naturiaeth di), nid yw'r un o'r rhai'n yn adnabod daioni, nac yn dilyn duwioldeb, nac yn ehedeg uwchlaw'r haul at breswylwr trwyddoldeb, nac yn gweled trwy ffydd y graig a'i cenhedlodd. Ond y mae'r bobl yn ceisio'r byw ymysg y meirw, yn chwilio am yr haul ymbyllau'r ddaear, ac yr wyt ti yn chwenych y rhosyn, heb fynnu dyfod i'r ardd iw gyrchu, ond yn darfod ar dy draed wrth edrych tros y mur, Psal. xiv. 2, 3. — Deut. xxxii. 18. — Luc xxiv. 5. — Jer. ii. 24.

Ymlid y gwynt yr wyt ti a bwyta yr us, a pha mwyaf a gaffech o hono mwyaf o ofid fy yn dy berfedd a'th gydwybod, mae chwant wedi dy lithio di a'th garcharu yn llyffether pechod. Pori glafwellt yr wyt gyda anifeiliaid, a gwlith a nerth y ffurfafen fy'n dy reoli di ynhywyllwch ac yn malchder *Beelzebub* (yr hwn yw tywysog a gwreiddyn yr angylion drwg, a thad y pechod a'r profedigaethau) nid adwaenost di (druan) na'th hunan, na'r hwn a'th wnaeth, na'r hwn a ddanfonwyd i'th wneuthur o newydd: Calon Duw yw Crist. Ped fai'r Mab yn dy fynwes di, fe laddai dy bechodau, fe losgai dy chwantau, ac a lenwai dy feddyliau a goleuni rhyfedd mewn cariad nefol a llawenydd anrhaethawl. Llun a delw Duw yw dy enaid di, ac ni all dim dy lenwi ond llawnder a delw y Goruchaf, yr

hwn yw Maby Tad, Oen Duw, y cyntaf a'r
olaf, Ffynnon y bywyd, harddwch Angylion,
Pen y Nefolion, Gwreiddyn yr holl fyd, Canol
y goleuadau, Tad yr ysbrydoedd, Gair Duw, y
Saer a wnaeth y nef a'r ddaear, llewyrch dyn-
ion, haul yr ysgrythurau, Carwr pechaduriaid,
Barnwr cythreuliaid, y pummed Brenhin ar y
ddaear, rheolwr o'r tu fewn i Dduw ac i ddyn-
ion: mae'r naill droed iddo ar y mor a'r llall
ar y lan. Y peth a ewyllysio efe a'i mynn,
a'r peth a ddechreuo efe a'i gwna ac ni ellir ei
rwyfiro.

Mae hwn wedi llenwi meddwl Duw (a medd-
wl tragwyddol, ac ysbryd rhyfeddol bendigedig
yw Duw). Feddichon hwn lenwi dy feddwl
dithau: mae fo hefyd yn agos attat ti, yn
waftad yn dy weled, yn dy glywed, yn dy flasu,
yn dy arogli, ac yn dy deimlo ymhob man ddydd
a nos. Ond yr wyt ti ymhell oddiwrtho fo,
hynny yw, 'rwyd ti heb na'i weled na'i glywed
ef. Ac er ei fod ef erioed gyda thi, nid wyt ti
etto gymdeithgar ag ef. Ac ni fedri bwyso arno
er ei fod ef yn dy ddwyn yn ei freichiau bob
awr, ac er bod Duw yn dy glywed ar bob tro,
ni fedraist ti erioed etto ddywedyd un gair yn
iawn wrtho, ynddo a char ei fron.

Er bod Duw yn dy drin, ac yn rhoi bwyd
yn dy enau, a bywyd yn dy gorph, ac Anadl
yn dy ffroenau, a rheswm yn dy feddyliau, a
chyhysiad yn dy aelodau, ni fedraist erioed etto
feddwl yn iawn am Dduw yn ei Fab, nac am ei
Fab yn ei Ysbryd, nac am ei Ysbryd yn ei air,
nac am ei air yn dy galon, nac am dy galon yn-
not dy hunan, nac am danat dy hunan yn y byd
hwn, nac am y byd hwn yn Nuw, nac am y
Duw yr hwn fydd fendigedig ynddo ei hunan,
Act. xvii. 28, 25. — Diar. xx. 1, 24. — Dan. v.
23. — Act. xiv. 17 — Joan i. 9. Rhaid

Rhaid i ti wybod fod yr holl fyd (a weli di) fel rhifglyn pren, crwstyn torth, neu afcwrn yn mysg Cŵn. Ac y mae ysbryd neu leithdra yn y Creadur ag sy yn cytuno a'th natur di, ac yn peri i ti chwenyoch. Ac yn nefaf o'r tu fewn i fywyd naturiaeth, mae dy ysbryd di yn rhodio ac yn rhedeg yn wastad yn mysg Angylion. Yn nefaf at hynny oddisewn, y mae'r Drindod bendigedig, anfeldrol, y Tad, y Gair, a'r Ysbryd (sef yr Ewyllys, y Disfyrwch, a'r Nerth, a'r Tri hyn Un ydynt) ac hyd yma y gall meddwl dyn edrych trwy'r Ysbryd. Ond y mae'r Gwreiddyn a'r Gwaelod mor bell ac mor ddwfn yn yr Undeb llonydd, anesfurol, tragwyddol, fel na all Llygad edrych arno, na Meddwl neb ei gynnwys ond eise ei hun.

Y *Cymro*, edrych dithau am Oleuni Duw yn dy feddwl, ymosyn am ffynnon dealldwriaeth, ac yf yn fynych o honi. Pa ham na throï di at y Duw a'th wnaeth? Pa hyd y gwerthi dy Enaid heb brynu dim ond Gwagedd? Pa ham yr wyt fel mochyn neu dwrch daear yn dy feddwl, yn tyrio am oferedd? Pa hyd y ceir clywed o'th enau di jaith y cnawd a lleferydd uffern? Pa hyd y gellir gweled yn dy wyneb di Lun yr Anifail digllon, farrug, anllad, afreolus, cyfrwys-ddrwg? Oni chlywaist di mai lle y gogwyddo y pren, yno y syrth ef, ac mai lle y cwympo, yno y trig ef yn oes oesoedd? Na fwrw ymaith y Meddyliau hyn mewn chwaryddiaeth a chwerthin, rhag iddynt ddychwelyd arnat, a chodi ynot yn y diwedd fel fflamman tanllyd. Y mae Duw yn drugarog, ond anhrugarog wyt ti wrth dy enaid dy hun. Pa ham yr wyf fi yn scrifennu attat, ond i'th ddeffroi mewn pryd, ac i'th ddwyn i'r drugaredd dragwyddol? Pam y byddai y Llythyr ex-

redig

redig yma yn dyft yn dy erbyn y dydd a ddaw.
 Dywaid di fydd yn darllain neu yn gwrando y
 geiriau hyn ynot dy hunan. Byr yw bywyd
 dyn ar y ddacar, Hir yw byth, Gwerthfawr
 yw'r Enaid. Chwerw yw'r Pechod, Trom
 yw'r Gyfraith, Creulon yw'r felldith, Erchyll
 yw'r pwll diwaelod, Tommen yw'r ddacar,
 taer yw *Beelzebub* (brenhin y dommen), Twyll-
 odrus yw dynion, cyfyng yw porth y bywyd,
 dirgelwch yw'r ail enedigaeth, tywyll yw'r me-
 ddwl, dichellgar yw'r galon, cyndyn yw'r E-
 wyllys, cyfrwys yw'r Gydwybod, mawr yw'r
 Barnwr, parhaus yw ei Farn, gwag yw'r byd,
 gwellt yw'r bobl, gwrthyn yw'r balch, ffol yw'r
 cyfrwyfaf, gwan yw'r cryfaf, gwag yw'r bone-
 ddicaf, gwael yw'r hoywaf, a gwyn ei fyd a
 wado ei hunan ac a ymneillduo oddiwrth y byd
 i gymdeithas y Tad a'r Mab. Canys Cariad yw
 Duw, mwyn yw Crist, melus yw ei Ysbryd,
 dirgel yw ei Sêl, gwir yw ei Air, perffaith yw
 ei ffyrdd, dwys yw ei gyngor, Mawr yw ei
 ddydd, Crâff yw ei olwg, Crÿf yw ei fraich,
 A'i fonwes yw Paradwys, dedwydd yw ei Blant,
 Ynfydion yw ei Elynon, Anocheladwy yw ei
 feddwl, Hir yw ei amynedd, Nerthol yw ei
 Efengyl, a rhyfedd yw ei ofal am ei eiddo. Ac
 yn ddiammeu hefyd, Caredigion Duw yw llaw-
 er o'r *Brutaniaid*, a gloyw yw'r goron a ofod-
 wyd o'u blaen. O'r Cymro, ymorol am dani,
 a gad bob peth erddi. Ac os mynni fod yn
 Monwes y Tad nefol, bydd debyg iddo mewn
 cariad, purdeb, doethineb, dioddefgarwch, by-
 wyd, llonyddwch, nerth ac uwchder nefol,
Preg. xi. 3. Dan. v. 2, 5, 6.

Mae dynion gwyh (hiliogaeth yr hên *Jacob*)
 yn barod i godi allan o'r pridd, ac er hynny o'r
 Nefoedd y descynnant. Y mae ffynnonau y
 môr

môr tragwyddol yn torri allan ynddynt, ac ni all y byd, na'r cnawd, na'r Cythreul, mo'u cae na'u cadw dan y ddaear, y rhai hyn a orchfygant y tri byd (oddifewn, oddiallan, ac oddifry), fe fydd y rhai'n yn golofnau yn nheml Duw ac arnynt hwy y scrifennir y tri enw. Ynddynt hwy y darllenir enw y Tad nefol, yr hwn yw'r Brenhin anfarwol, a'r fam nefol, yr hon yw Caersalem newydd a'r naturiaeth angylaidd, a'r brawd nefol Crist, o flaen yr hwn nid yw'r haul ganol dydd ond fel sachlen ddu dywyll, ae wrth ei enw newydd ni bydd ond ychydig o lawer a'i hedwyn. Yna yr ymddangys Paraddwys, a phren y bywyd, ac arch y dystiolaeth, a'r manna cuddiedig, a'r byd anweledig, fydd trwy'r byd hyn, a hwnnw a bery byth, Pſal. xxiv. 6. — Eſay xli. 18, 19. — liv. 13, 17. — Dat. iii. 12.

Ni theflir mo'r pethau hyn i'r cwn, bwyd y moch yw'r mes, ond y rhai ysbrydol a ddeallant ac a fwytant o fara'r bywyd; ac yno y ceir gweled rhwng y morwynion call a'r rhai angall, ac y dywedir y llais cryf, *Y sawl sy frwnt bydded frwnt etto*, a'r gwatwarwr coeg-ddall bydded ddall fyth. Ond y Cyfiawn a gred ac agaiff welled a'i lygaid y Brenhin Jesu yn ei degwch, a'r delwau a gwympant o'i flaen, a'r teyrnafoedd a blygant i'r bummed frenhiniaeth, fel meibion *Israel* i *Joseph*, fel y dywaid yr ysgrythurau sanctaidd yn helaeth. Yna hefyd y llenwir y ddaear a gwybodaeth, cyfiawnder, undeb, ac uniondeb, gweddeidd-dra, a gogoniant, fel y mae'r dwir yn llenwi'r mor. Mae hyn yn agos, ie, wrth y drws, ac yn oes gwr fe a'i gwelir. Mae'r droell yn troi yn rhyfedd trwy'r holl fyd yn barod, ac hi dry etto yn gyflymmach ac yn rhyfeddach beunydd. Dan. xii. 16. — Mat.

— Mat. xxv. — Dat. xxii. 11. — Esay xxxiii. 17. — Dan. vii. 27. — Esay xi. 9.

Onid wyt ti yn credu; ni chei di brofi llawnder Duw, ac fe a'th sethrir tan draed fel y gwnaed a'r gwr ymhorth *Samaria*. Ond os wyt yn gwybod mai dyma y dyddiau yn dechreu, yn ol cyfrif yr holl wir brophwydi er dechreuad y byd, yna edrych i fynu, saf yn llonydd, gwel Jechydwriaeth Duw, bydd ddistaw, edrych ar dy gamrau, na alw y goleuni yn dywyllwch, na'r chwerw chwaith yn felus rhag i ti gael dyrnod gan Dduw, edrych am Dduw yn dy galon, canys ni's gwel neb ef ond a'i gwelo ynddo ei hunan, glŷn wrth byst ac wrth bobl doethineb, cais gan Dduw ddangos i ti pwy yw y rhei'ny, a pha le y mae efe yn porthi ei dde-faid brydnhawn, tyred allan o gigydd-dy a chwerwedd yr un drwg, a bydd fyw yn llawen mewn cariad, na rodia yn nhafarn cythreuliaid, nac yn neuadd y cnawd, ond gwaedda am wybodaeth, a dealldwriaeth [dy gares] a ymddengys i ti, glŷn wrth Dduw mewn gweddi, ac na chymmer Nag ganddo, rhaid yw curo wrth ddrws Jehofah, ac efe a'i hegyr i ti yn ddiam-mau yn ei amser, ac os dynion a'th watwar, gad i'r cwn gyfarth y lleuad, dos di ymlaen, na ymosyn am opiniynau lawer, ond edrych ar dy fod yn gwybod ac yn gwneuthur ewyllys y Meistr Hollalluog, ac yn dy wadu dy hunan i ddilyn yr Arglwydd, Bren. vii. — Esay v. 20. — Diar. vii. 4. — Jer. xxix. 13. — Preg. xi. 4.

Yn ddiweddaf, fy mrawd, fe allai na ddealli mo'r pethau hyn ar y cyntaf wrth eu clywed, am hynny darllain a gwrando hwy eilwaith, ac nes i ti gael gwell blas ar deyrnas Nefoedd, a min a meddwl ar y peth a saif, ac a bery pan fo't holl fyd ar dân.

Dyma

Dyma'r llythyr cyntaf a ddanfonais ierioed
 attat mewn print, ac megis mewn awr,
 ac ni wn i nad hwn yw'r olaf, er bod gennyf
 ragor i'w ddywedyd wrthyt os rhydd Duw gen-
 nad a gorchymmyn. Yr wyfyn wir yn dy garu
 pwy bynnag wyt, ac yn treulio fy mywyd
 mewn ewyllys at Dduw drosot, ac yn chwil-
 lo am y golwg a'r goleu, a'r hyn a gollodd
 deillion blant *Adda*, ac yn ei gael yng Nghrist
 (yr *Immanuel*) ac yn ei gymnig i ti. 'Rwy'n
 byw yngobaith *Israel*, ac yn hyfryd gennyf we-
 led y wawr yn torri, a'r haul ar godi ar Ynys
Brydain. Deffro, deffro, deffro, a rhodia fel
 plentyn y dydd, a derbyn yr annerch yma, oddi-
 fry, trwy law dy gymmydog.

Bywyd

Bywyd yr Awdwr.

A ysgrifennwyd ganddo ei hun, ac addanfonwyd i'r Parch. *Thomas William*, Awdwr yr Oes Lyfr.

Trwy Boen a Thraul pa un yr argraphwyd y Llyfr hwn, 1727; pan oedd mor brin, fel oni buasai iddo yn ol hir chwilio gael Copi scrifennedig o hono, tebygol yw y collasit y trysor hwn yn Nghymru. Yr hwn hefyd a chwanegodd Ragymadrodd at- to tra buddiol a pherthynafol, o herwydd pa ham ni a'u barnasom yn dra theilwng iw ofod gyda'r Argraphiad hwn.

- 1 YM mynydd yr Olewydd drwy lais,
Y cefais Enedigaeth,
Mynydd llygredig yn fy Ngwlad,
Dechreuad fy Naturiaeth.
- 2 Ym mynydd Sinai gwedi hyn,
Mewn dychryn y lletteuais;
Dan Fellt y Gyfraith bum yn hir,
Ar maelawr dir dihunais. *Tir gwaftad*
- 3 Ar Fynydd Seion gwelais hêdd;
Trugaredd a hyfrydwch;
Wrth fyw trwy ffydd ar Dduw a'm gwnaeth
Trwy Grist mewn hiraeth heddwch.
- 4 I Fynydd Gilboah rhaid nesau,
Mewn arfau a rhyfeloedd,
Y Lle bu pawb yn gwneuthur plaid,
Yn danbaid yn eu hoesoedd.
- 5 Yn olaf daethym i roi Trô,
I fynydd Nebô hardd-deg,
Oddiyno gwelais Ganaan wych;
Lle caf wrth edrych hedeg.

MORGAN LLOYD, a'i Gwnaeth.

Y Rhagymadrodd.

IN gymmaint a gweled o'r Awdwr yn dda i alw'r Traethawd a ganlyn, Gwaedd yng Nghymru yn Wyneb pob Cydwybod, minnau mewn ffordd o Ragymadrodd iddo, a gaf ddywed- yd rhyw ychydig yn ei chylch hi. Ac yn gyntaf mi brofas fod Cydwybod. Yn ail, mi ddangosaf beth yw Cydwybod. Yn drydydd, fod y Gydwybod yma a sonir am dani o ddwy Natur, sef da a drwg, ynghyd a siamplau ysgrythyrol yn profi'r ddwy. Yn bedwarydd mi a ddangosaf pa beth ydyw ei fwydd- au hi.

Yn gyntaf, fe brofir bod Cydwybod trwy'r Ysgry- thyrau a ganlyn, Rhuf. ii. 15.—1 Cor. x. 25.— 2 Cor. iv. 2. ac v. 11.—Heb. ix. 9, 14.

Yn ail, beth yw Cydwybod? Atteb. Rhan yw o'r deall yn barnu cin holl Weithredoedd neillduol, naill ai gyda 'nhwy, neu yn eu herbyn, yn esgusodi neu yn cyhuddo.

Yn drydydd, fe osodir Cydwybod dda allan yn yr Actau xxiii. 1. ac xxiv. 16. — Rhuf. ix. 1, 2. — Cor. i. 12. fe sonir am Gydwybod ddrwg yn Joan viii. 9. — 1 Tim. iv. 2. — 2 Tit. i. 15.

Siamplau ysgrythurol o Gydwybod dda.

Dafydd, 1 Sam. xxiv. 5. — Salm iii. 5, 6.

Hezeciah, Esay xxxviii. 3. Fe ddewisiai Da- niel ei fwrw i Ffau'r Llewod yn hytrach, nag y byddai iddo ddwyn Llew yn ei fonwes sef Cyd- wybod ddrwg. Paul, Act. xxiii. 1.—Heb. xiii. 18. Cydwybod dda oedd yr achos i Stephan i ed- rych yn firiol fel Angel, Act. vi. 15. Yr Apof-
B
tolion

tolion a lawenychai eu bod yn cael eu cyfrif yn deil-
 wang i ddioddef dim er mwyn Crist, Actau v. 47.
 Er mwyn Cydwybod dda y darfu i'r holl Ferthyr-
 on i ddioddef yn amser y Frenhines Mary; ac
 yn ei mysg hwynt yr oedd Mr. John Philpot,
 a'i Gyfeithion yn llawen yng Ngarchardy dreu-
 llyd Boner (Esgob Llundain) megis pe buasent
 mewn gwelau Plû mewn Palas. Er mwyn Cyd-
 wybod dda y dioddefodd Robert Farrar, Esgob
 Ty Dderwi, ei losgi yn Nhref Gaerfyrddin, yr ysty-
 ddeheu i Groes y Farchnad, y degfed dydd ar hu-
 gain o Fis Mawrth, sef Nos Balc, yn y Fhwyddyn
 1555. Acts and Monuments, pag. 1555.

Siamplau o Gydwybod ddrwg.

Cydwybod ddrwg a wnaeth i Adda ymguddio
 o wydd Duw ymysg prennau'r ardd, Gen. iii. 8.
 Cydwybod ddrwg oedd gan Cain yn ol iddo ladd
 Abel, ac y mae'r Ysgrythur yn dywedyd y bydd i'r
 annurwiol ffoi heb neb yn ei erlyd.

Dyma'r fath grwydryn oedd Cain waedlyd.

Cydwybod ddrwg oedd gan frodyr Joseph yn o-
 iddynt ei werthu ef, Gen. xlii. 21. Cydwybod
 ddrwg oedd gan Saul, 1 Sam. xvi. 15. Cydwy-
 bod ddrwg oedd gan Belzafar, Dan. v. vi. Cyd-
 wybod ddrwg oedd gan Herod, yn ol iddo dorri
 pen Ioan, Luc ix. 7. Achan Suddas yn ol bra-
 dychu Crist, Mat. xxvii. 3, 5.

*A'r gwr yn y ddammeg, Mat. xxii. 12. Cyd-
 wybod ddrwg hefyd oedd gan y Phariseaid. Ioan
 viii. — ix.*

*Yn bedwarydd, am swyddau Cydwybod. Oddi-
 wrth y Discrifiad a ddarllenasoch eisoes, y gallwch
 ddeall fod gan Gydwylbod amryw swyddau. Me-
 gis, yn gyntaf, swydd Cofiadur i nodi lawr, ca-
 nys nid oes dim ag a wnelom nad ydyw yn scri-
 jennedig gan Gydwylbod, ie, gwedi ei argraphu
 megis a phin o ddiamond, fel na allo heneiddio,
 ond dyfod yn eglur i'r farn.*

2. Swydd

2. Swydd Cydwybod yw bod yn dyst, ac fel y mae yn dyst, ei swydd yw ein cyhuddo pan y byddom yn cyfeiliorni, ac yn gŵyr-droi oddiwrth y Rheol.

3. Swydd Cydwybod yw bod yn farnydd i roddi barn; naill ai o fywyd, neu o farwolaeth dra-gwyddol.

4. Swydd Cydwybod yw bod yn Ddiddanydd i'r Dduwiol, 2 Cor. i. 12. Ein gorfodedd ni yw hyn sefystiolaeth ein Cydwybod.

Ac i ddibennu rhag eich gormod flino, ccis-llwch ffw yn dduwiol fel y bo Cydwybod yn Ddiddanydd i chwi ag y galloch farw yn gysurus, ac derbynioch ddiwedd eich ffydd, sef Jechydur-woeth eich Eneidiau.

Hyn yw taer Weddi, a Deifyfiad,

Eich Cyd-wladwr anwiw,

Thomas Williams.

O'm Tŷ ar y Mynydd Bach yn Llandeilo-fawr,
y 7fed dydd o Ffis Ebrill, yn y Flwyddyn
1726.

Gwaedd yng NGHYMRU.

NID mewn papur ac ingc y mae bywyd yr enaid, nac mewn opiniynau a geiriau, ond yn *Ysbryd y Duw byw*, yr hwn yw gwreiddyn dyn, a'r nerth goleu oddisewn, yr hwn hefyd fydd yn gwaeddu yn groch yngwaelod y meddwl; tra fo fwn y cnawd heb ei ddistewi, anhawdd i rai ddywedyd, ac i eraill glywed llawer mewn ychydig eiriau. Ond bawdd yw dywedyd, a chlywed llawer i ychydig ddefnydd: fel y *Phariseaid* heb awdurdod Duw ynddynt. *Mae amser i daflu cerrig, ac amser i wcaflu, a hyn hefyd fydd wgedd a gorthrymder Ysbryd.*

Ond i ba beth y cyffelybir y genhedlaeth hon, os dywedir y gwir fe gaiff ei watwar; os scrifennir ef, fe gaiff ei wro; os gweithredir ef, ni chyfaddefir mo hono; ac er hynny plant y dydd a garant y goleuni, 'ac ni rufant hwy brofi pob peth, a glynw wrth yr hyn fydd dda, ac er amled crugleisiau'r cnawd, a rheffymmau hunan, mae rhai a edwyn lais y *Bugail*, o'r tu fewn.

O bobl Cymry! Attoch chwi y mae fy llais, O Drigolion Gwynedd a Dehcnbarth, Arnoch yr wyf yn gwaeddu. Mae'r wawr wedi torri, a'r haul yn codi arnoch; mae'r adar yn canu: Deffro, (O Gymro) deffro; ac oni chredi eiriau, cred weithredoedd, edrych o'th amgylch a gwel, wele mae'r byd a'i bilerau yn figlo, mae'r ddaear mewn terfysg, mae taranau a mellt yn meddyliau'r bobloedd, wele mae calonau llawer yn crynu (er nad addasant) wrth edrych ar y pethau

y pethau fydd ar ddyfod. Mae dydd mawr yr Arglwydd yn chwilio ac yn profi pob meddwl dirgel: A llawer yn ceisio lle i ymguddio dan eu dail eu hunain, a than arffedogau yr hen *Adda*; mae y rhai doethion yn amhwylo, a'r cryfion yn crymmu, mae'r ymadroddwyr yn llyngcu eu geiriau, a rhai cyfrwys yn cnoi eu tafodau, mae cyfeillion anwyl yn cyhuddo eu gilydd, a phob dyn (agos) yn ymrannu ynddo ei hunan, fea darawyd y tai mawr a holltau, a'r tai bach ag agennau, mae'r hen *Eglwyfi* yn cwympto, a'r rhai newyddion yn amharu, a *Suddas* yn gwerthu ei Feistr, a *Phedr* yn ei wadu; mae llawer wedi cychwyn o'r *Aipht* ac ychydig yn cyrraedd *Canaan*, trwy fyned i mewn i'r porth cyfyng, eisiau bod yn blant digon bychain; mae'r awr hon gyfrinach yr ystafell yn yr heolydd, a'r geiriau a ddywedwyd yn y clust a glywir ymysg pob math ar gyhoedd: mae'r fath gynnwrf yn y bobloedd, fel ped fai tywysogion yr awyr (*yr Angylion drwg*) wedi ymgafglu (fel gwybed) i'r rhan yma o'r byd, ac y mae nerthoedd y tywyllwch yn daerach ac yn brysurach nag o'r blaen, am fod amser eu cynhauf hwynt ar fyrr. Mae einioes ac amser dyn yn rhedeg fel gwenol gwehydd, a'r byd mawr tragwyddol yn nesau at bawb, ac attat tithau fydd yn darllain neu yn gwrando hyn. Am hynny y mae yn llawn amser i ti i ddeffro o'th gwsf, ac i chwilio am y llwybr cyfyng, ac i adnabod y gwirionedd, ac i w ddilyn yn ofalus.

O chwi Hil ac Eppil yr hen *Frutaniaid*, gwrandewch ar hanes eich hynafiaid a chofiwch pa fodd y bu, fel y dealloch pa fodd y mae, i gael gwybod pa fodd y bydd, fel y galloch baratoi.

Wedi darfod i'r Arglwydd Jesu ddiodes, ac adcyfodi drosom, boreu a buan y danfonodd ei Ysbryd y newydd da yma i fysg y *Brutaniaid* a llawer o honynt a'i credodd, ac a fuont feirw iddynt eu hunain, a byw i Dduw yn ei wafanaeth ysbrydol. Ond pan ddaeth y Mynach oddiallan ag *Ysbryd anghrist* (fel mwg yn codi) oddisewn, yna y cymmysgwyd dwfr y cnawd â gwin yr Ysbryd, yna y daeth y nos yn lle'r dydd, ag y cwmpodd yr eneidiau oddiwrth y cariad cyntaf, ac fe symmudodd Duw ei ganhwyllbren o fysg ein *Hynafiaid*.

Ac er hynny hyd yn ddiweddar, y tywyllwch a reolodd, a'r *Fferen ladin* a'n twyllodd, a'r *Ilyfr* gwasanaeth a'n bodlonodd, a'r go-baith o anwybodaeth a'n fuodd i gyfgu, gyda hynny y degymmau a'r trethi a'n llwythodd, a'r rhyfeloedd a'r trwst a'n dottiodd. Yr offeiriad mudion hefyd a'r pregethwyr chwyddedig a'n hanrheithiodd. Nid oedd iw gael wr i Dduw ymysg pedwar cant, y dall a dywysodd y dall, a llawer aethant i'r ffos.

Dysgawdwyr o waith dynion peddynt, ac nid o waith *Ysbryd Duw*, am hynny fe drowyd llawer (fel dylluanod) allan o'u swyddau, ag fe droir etto ragor heibio.

Nid oedd y gair trwyddynt nag yn forthwyl i dorri'r garreg, nac yn dân i losgi'r cnawd, nac yn wenith i borthi'r gydwybod, ond megis tis a breuddwydion, sef pregethau yscafn gweigion; am hynny yr wyt ti (*O Gymry*) hyd heddyw heb dy iachau, Am hefyd i ti ddibrisio yr ychydig oleuni oedd yn ymddangos mewn rhai, a chae dy lygaid rhag gweled a chydabod y boreu-ddydd.

Ond yr awr hon mae'r amser wedi dyfod i ddatguddio dy holl feddyliau di trwyddynt. Dy-

ma

ma ddydd iechydwriaeth yn disgleirio arnat o'r uchelder.

Ond, meddwch chwi, pa le y mae'r goleuni yma?

Pa fodd y caf fod yn sicr o'r ffordd? Ni welaf fi ond y tywyllwch yn parhau, beth a wnaif i fodloni Duw, ac i achub fy enaid truan?

O ddyn fe ddangosodd Duw i ti beth fydd dda.

Fe roes i ti ganwyll ynot i ddangos y ffordd.

Yn gyntaf gwrando ar dy Gydwybod oddi-fewn.

Pa beth y mae hi yn ei geisio ddywedyd wrthyf?

Pwy bynnag wyt, mae cloch yn canu o'r tu fewn i ti.

Oni wrandewi ar y llais fydd ynot dy hunan, pa fodd y gwrandewi di ar gynghorion oddiallan?

Mae'r Gydwybod yn dywedyd mai drwg yw bod yn falch, yn filain, yn genfigennus, mai drwg yw bod yn ddiog, yn ddiofal yn segur-llyd, yn gybyddus ac yn gnawdol: mae hi yn dangos i ti dy fod felly, ac mai o'r un drwg y mae y rhegu, a'r rhagrith, a'r tyngu, a'r anllafdu, a'r diotta, a'r seguryd, a'r cam, a'r celwydd, a'r cyffelyb bethau yn dyfod: Mae yn hawdd i ti wybod pwy yw eu Tad hwynt, ac mai'r galon yw y Fam a'r Famfaeth i'r pethau hyn. Ond er hynny mae'r ewyllys wyllt yn myned yn erbyn y Gydwybod; am hynny y Gydwybod fydd yn dyfi, yn farnwr, ac yn gnofa.

Nid eraill sy'n dy farnu, ond dy Gydwybod dy hun, am hynny yr wyt yn ymddigio weithiau ynot dy hun, llawer sy'n tagu y Gydwybod ao felly yn cae porth y bywyd. Os

Os gwna dyn y dim lleiaf yn erbyn ei oleuni, mae fo yn ei wenwyno ei hun. Pa le y mae'r dyn fy'n hollol yn casau pob drwg ac yn canlyn pob da ag a wŷr. Ped fai, fe gai ragor o dalentau.

Os dywedi di, nad oes mor nerth ynot dy hun, chwilia a gwel nad wyt ti yn gwneuthur mor hyn a ellych; a diammau yw, fod y coll-edigion yn uffern yn gwybod na wnaethant mor hyn a allasent ar y ddaear, ac er na allent mo'u hail eni eu hunain (mwy nac y gall anifail ei ymwneuthur ei hun yn ddyn) hwy allasent ymgyrhaedd ac ymbalfalu mwy ar ol Duw nac a wnaethant.

Dyna'r ddamnedigaeth fod dyn yn ddiöfal am ei Jechydwrïaeth.

Wele, gan hynny, mae math o ddydd barn o'r tu mewn i ddyn yn barod, er nad yw diwedd pob peth etto. Mae'r cnawd fel drwgweithredwr, a'r gydwybod yn dyf, a'r rheswm cnawdol yn ddadleuwr tros y pechod, ond mae Duw fel fflam dan yn farnwr yn yr enaid.

Pa fodd y gall dy enaid gysgu yn esmwyth a bwytta llwch yn llawen, pan fo barn Duw wedi eistedd ynot, a'r Cri wedi myned allan?

Mae'r tŷ oddifewn ar dân yn barod, a dydd y farn olaf yn agos.

Mae'r cnawd yn rhoi am fod Crist yn codi ynddo. Dy gnawd di laddodd Grist, a gelyn cryf i'th gnawd dithau hefyd ac i'm cnawd innau yw yr Arglwydd, yr ysbryd oddifewn.

Mae'r meddwl etto yn rhedeg fel anifail gwyllt dros gloddiau'r Gydwybod, a thros wrychoedd y gwirionedd. Ac wedi i ddyn roi asfwrn ei Gydwybod allan o'i le, wrth geisio bodloni eraill, nid oes un cydymaith a'i llo-nydda.

Edrychwn

Edrychwn a gwelwn, *Daccw'r angel a'i draed ar y môr*, a'r byd yn llosgi fel pilerau ar dân! *Daccw'r llyfr bychan* (sef dirgelwch Duw gyda ni yn *Immanuel*) wedi ei agoryd yn ei law.

Wele ei wyneb ef fel yr haul yn gwaifgaru niwl y meddwl: clyw ei lais ef fel llais llew yn dychrynu'r holl fwyfiflod cnawdol.

Wele, dyna fo yn dyfod attat fel lleidr. Gwyn ei fyd a wilio ag a gadw ei ddillad O fy mrawd, a'm Cymmydog! nid amser i gyfgu yw.

Oni weli di bob oreadur yn crynu, a phob cnawd yn ffrio.

Mae wyneb pob peth yn glafu, a thrwy duchan yn marw o'n blaen ni.

Pa hyd y rhed y meddwl ar y peth nid yw, ar y peth na ddaw gyda thi, (i'th bleferu) i'r byd a bery byth.

O faint a gynhwyfir yn y gair byrr, **BYTH**, yr hwn nid da gan y cnawd fedddwl am dano.

Pa hyd y caiff y cnawd fedddwl, a dywedyd, a rheoli, a gwneuthur y fynno.

Cnawd y meddwl yw angyr'r meddwl, a'r meddwl cnawdol marw yw. Gwae ni yr awr hon, gwae chwithau ar ol hyn. Mae rhai yn crynu i orphwys, ac eraill yn gorphwys i grynu. Mae'n rhaid i'r plentyn Jesu droi y tu fewn a dyfod allan.

Paham y mae'r enaid yn oedi fyth ei ollwng ef yn rhydd i godi, ac heb ymddiddan a'r Gydwybod rwgnachlyd unwaith trwyddi?

Duw a'r Gydwybod yw'r gelyn gwaethaf. Duw a'r Gydwybod yw'r cydymaith goreu.

A phan ddel yr Arglwydd i fynu yn yr Enaid, ni byddi fel seler dywyll mwy, ond fel stafell oleu i Oduw.

Gad i ni ofyn i'n gilydd yr awr hon, (*yn dirgelwch y daran*, ac er hynny mewn cariad) y peth

y peth a ofyn y Barnwr ar ofteg y dydd a ddaw.

Pa fodd y rhown ni gyfrif am bob gair ofer, meddwl segurlyd, ac am bob gweithred ang-hyfreithlon.

Pwy a ddadleu drosom yn erbyn ein Cydwybodau ein hunain?

Pa fodd y gwyddom ddarfod glanhau'r Gydwybod hyd y gwaelod?

Os dy gydwybod a'th gyhudda, mae *Duw yn fwy na'th gydwybod*.

Oni all dy lygad edrych ar y ganwyll honno oddifewn weithiau, Pa fodd yr edrychi ar yr haul tragwyddol? Mae yn drwm gan rai glywed, nad gwiw i ddyn son am haedde-digaeth Crist, oni bydd y chwantau wedi marw.

Oni bydd Crist yn gwneuthur i'th gnawd ti ddioddef hefyd gydag ef, ac i'th ysbryd gyfodi ynddo ef, ac yntef ynot iithau, cnawd marwol wyt etto, *yr hwn fydd yng Nghrist mae hwnnw yn creadur newydd*.

Nid yw hwnnw oddifewn yn caru, nac yn ofni dim ond Duw ei hunan.

Ac yn y Creadur newydd yma yn unig y mae happusrwydd iw gael. Ceisio enw da yr wyt ti ar y ddaear, ond nyni a wyddom yn ein mysg ein hunain, nad yw dyn well er bod iddo enw da ar y ddaear, pan fo ei bechod ef yn ysgrifennedig yn y nef, a'i enaid yn llosgi yn uffern.

Pa fudd fydd i hwnnw fod rhai yn son am dano mewn parch?

Beth a dal canmoliaeth yn nhrwynau dynion marwol, pan fo Duw mawr yn beio ar yr enaid?

Beth a dal i ddyn adael iw chwant ogleisio'r meddwl

meddwl dros funud fach, ac wedi hynny cael gorwedd mewn tywyllwch drewllyd yn y gwae tragwyddol?

O mor lliethrig yw llwybrau dyn er pan lithrodd *Ad-da*! ac O mor anhawdd yw dyfod o'r cnwad i'r yfbryd, ac o'r byd naturiol yma i'r bywyd nefol!

Pan fo'r enaid truan yn ceisio ymgodi at Dduw, a hedeg i Baradwys, mae'r byd fel carreg fawr wrth esgyll yr enaid yn ei dynnu i lawr yn fuan.

Ac Oh! mor anwadal yw meddwl dyn! mor ffals yw'r galon! mor wenwynllyd yw'r pechod!

Mor brysur yw'r gelyn, mor hawdd yw methu bod yn gadwedig, ac mor anhawdd yw dioddef bod yn golledig!

Boed i Dduw yr hwn a luniodd feddyliau dynion ddeffroi'r enaid mewn pryd, ac a'i sefydlo yng Nghrist.

Mae'n hawdd gweled yr awr hon, wrth oleuni dydd, fod llawer iawn yn golledig o'r proffeswyr, ac o'r Protestaniaid, ac o bob opiniwn, heb fedru, neu fynnu, neu feiddio cymmeryd llawn asael ar y bywyd, er bod Mab Duw yn Offeiriad i heddychu'r gydwybod, yn Frenhin i ddarostwng yr ewyllys ac yn Brophwyd i oleuo'r meddwl.

Mae'r tri hyn yn ymddangos yn y rhai cadwedig, a Mab Duw fel hyn yn byw ei fywyd ei hunan ynddynt. Ond mae yr eneidiau eraill yn chwennych byth fwytta o *bren gwybodasth da a drwg*, yn ymosyn am bethau naturiol, ac yn gadael *pren y bywyd ym mharadwys Duw heb ei brofi*, heb weled chiwaith y pydew du naturiol y mae'r enaid ynddo, a'r chwantau fel pryfed yn bwyta yr holl feddyliau ddydd a nos.

O na

O na baem ni yr awr hon, heb oedi, yn codi i fynu i fynwes Duw, wrth glywed porth y bywyd yn gwaeddi arnom ni, druain, er bod y pyrth eraill yn ceisio dal eu 'gafael ynom: rhwng y ddau borth y mae'r meddwl, megis yn marchnatta yn y bywyd hwn. Ac heb law hyn, mae'r enaid yn llawn o anifeiliaid drwg: Edrych i mewn a gwel; mae yno Saph gyfrwys, yn ehedeg mewn rhagrith a dichell, yn y meddwl: Mae yno Fwystfilod anllad, yn byw yn chwantau'r cnawd: mae yno megis Teirw Bafan yn rhuo ynghyndynrwydd yr ewyllys; mae yno Gwn, yn cyfarth yn y gydwybod ddrwg; mae yno Flaidd, yn difa pob meddwl da; mae yno Wiber falsefus, a meddyliau drygionus, fel Caccwn yn eu nyth. O'r tu fewn y mae llawer o resymmau fel Arglwyddi; nes i Arglwydd yr Arglwyddi, Jesu Grist godi i fynu i reoli, a'u troi hwy gid allan, ac yno y caiff y meddwl truan lonydd, tan jau esmwyth yr Ysbryd Glan, Marc vii. 2, 22. — Esay xxvi. 13, 14.

Mae llawer yn son am anifail yn nhref *Rhufain*, ac am y *Butain eglwysig* ar ei gefn: A gwir yw yno y mae. Ond mae'r anifail hwnnw, a'r Butain honno yn nghnawd pob dyn hefyd, ac yn fforestydd ei feddyliau, Dat. xviii. 5. — Preg. iii. 18.

Ac am hynny mae *Ashdod*, a *Babel* yn dyfod allan trwy'r genau, a lle mae'r Ysbryd Glan yn dywedyd dau air; mae'r cnawd yn dywedyd deg oddifewn, Neh. xiii. 24.

Ie fe ddyscodd y saph ddywedyd geiriau da, iw diben eu hun. Fe fedr y rhagrithiwr oddifewn, weddio hefyd am bethau da, fel y gallo trwyddynt fagu ei bleserau, ei falchder, a'i wagogoniant. Mat. iv. 6. — Jago iv. 3.

Mi welais hefyd, ar gnawd y naill, ofn ysbryd y llall, ac ar gnawd y llall, ofn yr Ysbryd ynddo yntef, a hyn hefyd oedd ragrith, ag oddiwrth yr anifail. Ac am hynny fe ddyigodd y Saph gyfrwys, dewi a son, er ei bod megis Odyn galch yn llosgi oddifewn, ac ar ddyn ofn goleuni Duw yn ei frawd a'i gymydog, Esay xxxiii. 12.

Os tewi a wna, mae fo 'n rhagrithio, os dywedyd a wna yn synhwyrol mae fo yn ymchwyddo; fel un a ganodd gân wych. Os methu a wnaeth ganddo barablu yn iawn, mae fo yn gwrido, rhag ofn i gywilydd gwympo arno. Pa beth bynnag a wnelo, mae'r cwbl ynddo, ac iddo ei hunan. Mae Llwynog yn y meddwl yn anhawdd ei ddal, er bod yn hawdd ei olrhain wrth ei sawyr a'i gyfrwystra. Ac nes i ddyn ei wadu ei hun, mae fo yn llechu yn y ffau dywyll oddifewn. Pan ddechreuo dyn garu gwasanaeth Duw, mae *Esau* yn fynych yn ceisio rhuthro allan o flaen *Jacob*. Ac os cywilydd i'r chwant dorri allan, fe a fyn fyw o'r tu fewn tra gallo, nes i nerth y groes ei ddal a'i ddifetha. Chwilio y mae am bleferau'r cnawd, neu ymffwdanu am y geiniog, ac am ddarn o aur; Pyscotta y mae am barch, a chlod ymysg dynion, a hela am dyb dda, a chanmoliaeth oddiwrth grist'nogion. Mae fo yn drwgdybio eraill ond yn tryfori meddyliau hyderus iddo ei hun yn ddirgel: Fe wŷr fwy o ddrwg arno ei hun, nac ar un arall, (pwy bynnag yw) ond fe ddywed fwy o ddrwg am un arall, nac am dano ei hunan; ni all ef aros i eraill ddywedyd yn ddrwg am dano, ond gwych ganddo weithiau eu clywed hwy yn dywedyd y gwaethaf am eu gilydd: Fe ddywed ddau ai neudri, cyn gwerthu ceiniogwerth; ond fe wertha ei hun i

C

ddiafol

ddiafol yn ddistaw ac yn rhwydd. Mae fo yn meddwl yn bennaf am y bol, a'r cefn, ac yn dwyn ysgrythurau i guddio ei gybydd-dra; mae fo yn son yn duchanllyd am y drwg a welir ynddo, er bod ei bechod anwyl ef (fel nyth y Gornchwygl) mewn rhyw le arall, dyma'r anifail direfwm, dyma y rhagrithiwr anifeil-aidd; daliwn a difethwn ef: O Elyn cyfrwys! pa bryd y lleddir di? O Flaidd yn y meddyliau! pa bryd y caiff y Defaid lonydd gennyt, Ioan v. 44. — Ezech. xxxiii. 31.

Mae trap a magl, wedi i Fab Duw eu gosod i ti, dan ei groes ei hun, a rhaid i ti fyned y ffordd honno, ac yno y delir ac y difethir di; ac ni elli ddiangc mwy nac y diangodd ynteu rhag angau'r groes. O angau, yno y cai di farw: O naturiaeth ddrygionus, yno y gwneir pen am danat ti. Eph. ii. 16.

Dos ymlaen, ond se'th rwystrir; cymmer dy rwyfsg, ond se'th fernir; ni fedri adael meddyliau dyn yn llonydd, nos na dŷdd. Ac ni wyr dyn pa le y mae hanner ei feddyliau; nag i ba farchnad yr wyt yn eu llusgo hwy: Er hynny, meddyliau dyn yw ei drysorau, a'i gymdeithion tragwyddol. Am hynny, edryched dyn ar ba beth y maent yn rhedeg; ond beth a wneir i ti, ac i'r enaid truan yn yr hwn yr wyt yn gweithio.

O Gymro, (fy Mrawd a'm Cymmydog) rhan o honot ti dy hunan, yw'r gelyn gwaethaf. Ni allai neb niwed i ti, oni b'ai dy fod yn niweidio dy hunan, canys pwy a all ddigio ysbryd addfwyn, os bydd fo yn feistr oddifewn. Pwy a all dwyllo Ysbryd Duw.

Ond y mae'r naill ran o honot dy hunan, yn ceisio difetha'r llall, ac mae gwewyr weithiau yn dy Gydwylbod, pan fy'ch wrthyt dy hun,
fel

fel gwewyr gwraig yn eſcor : mae'r Gydwybod yn cyhuddo, ac yn eſcuſodi ; ac er hynny, nid wyt etto yn adnabod dy feddyliau, nac yn cofio dy eiriau, nac yn unioni dy weithredoedd, ond yn gwario y naill ddydd mewn oferedd, ar ol y llall ; ac yn lloſgi canwyll dy fywyd i ddifyrru'r gelyn, ac yn gadael i'r nos drom ddyſod arnat yn ddiattreg, heb na'th adnabod dy hunan yn ſymmud yn Nuw, na Duw yn ſymmud ynot tithau ; heb ddeall mo'r enw *Immanuel*, (yr enw mawr hwnnw) Duw gyda ni, yng-hnawd yr Jachawdwr, ac ynom ninnau hefyd, Darllen y llyfr fydd ynot, a gwel ; mai fel yr oedd ar y cyntaf y *ddaeir yn afluniaidd ac yn wag a thywyllwch ar wyneb y dyfnder*, felly hefyd, dyfnder yw'r galon, a thywyllwch fydd yn ei gorchguddio, fel na chaiff weled mewn pryd, mor wag, mor afluniaidd, ac mor anhrefnus yw'r byd oddifewn. Gen. i. 2.

Ond yn hyn y mae cysur i'r rhai a ddisgwiliant, fod Duw yn gorchymmyu i oleuni ddyſod allan o'r tywyllwch, ac yn gwahanu rhwng y nos, a'r dydd, yn yr un Enaid ; gydag ef nid oes dim yn amhofibl, ac iddo ef nid oes dim yn rhygaled, nac i'r rhai fydd yn credu ynddo, ac yn bur yn y gydwylbod. 2 Cor. iv. 6. — Jer. xxxii. 27.

Cofia yn waſtad fod Duw yn rhoi Canwyll ynot, ac nid yw hi etto yn lloſgi ond yn wan, os y cnawd a gaiff ei gorthrymmu ynot a'i diſfodd, hi a fydd yn fwg, ac yn ſawyr drwg byth ynot ; ond os gadewi i'r Yſbryd Glan ſflamio ynddi, fe a lyſg yr holl gnawd, ac a bura'r enaid i Dduw ; mae enaid dyn fel dyſcled o fwyd, ac os bydd ef yn nefol, fe a'i derbyn Duw ef, yn angau, iw fwrdd tragwyddol ef ei hun ; ond os cnawdol fydd, fe a'i denſyn i fwrdd y Cythreuliaid : Ac am hynny, edryched dyn pa fath En-

aid fydd ynddo, wrth y goleuni a roddwyd iddo.

Ond, meddi di, fe allai fod y Gydwybod yn ddall, ac er i mi ddilyn cydwybod anwybodus, nid wyf fi nes; mi glywais fon am lawer a wnaethant ddrwg a hynny yn ol eu cydwybodau cyfelyd, seriedig, deillion; ac y mae'r llythyr yma yn peri i bawb ddilyn ei gydwybod beth bynnag a gynghoro hi.

I ateb hyn, deall, fod llawer yn dilyn eu hewyllys eu hunain, ac yn tybied mai eu cydwybod fydd yn eu harwain; ond y gwir yw, nad yw'r gydwybod, druan, yn cael cymmaint a chennad i ddywedyd ei meddwl, llai o lawer, ei gwrando a'i dilyn; heb law hynny, mae'r gydwybod yn peri i bob dyn geisio mwy o oleuni, a gwybodaeth iw gyfarwyddo, ond mae fo yn esceuluso hyn, yn erbyn y cyngor fydd yn ei fynwes ei hunan. Ac ni chollwyd neb etto, ond y rhai a gaeasant eu clustiau yn erbyn y llais oedd ynddynt, ac er iddynt ddilyn y llais mewn rhyw bethau, a thybio, wrth hynny, fod ganthynt gydwybod dda, etto hwy wnaethant lawer peth yn eu meddwl yn erbyn eu cydwybodau; Dwfn yw'r galon, a dirgel yw cyngor y gydwybod, ac uchel yw fwn y meddyliau a'r rhesymmau cnawdol, ac maent hwy yn boddi y llais main oddifewn, ac mae Duw o'r diwedd yn symmud mewn barn y ganwyll a'r canwyll-bren allan o'r enaid.

Ond nid rhaid myned ymhellach, ond gofyn i ti, (pwy bynnag wyt trwy holl *Gymry*) Oni wnaethost di lawer peth, neu ryw beth, yn erbyn dy Gydwybod. Do, lawer mwy nac a wŷr un dyn yn y byd, heb law bwytta, ac yfed, a chysgu, a llefaru gormod, a charmarfer y rhydd-did.

Wle'r *Cymro*, dyma'r Waedd, dyma'r llefain
yr

yr Udcorn o'r tu mewn. Ac onid yw'r Gydwybod yn dadseinio, fe a dry'r Waedd yn Wae i ti. Ond wyt yn deffro, ac yn agoryd dy lygaid i edrych i mewn, Yna mae'r galon yn rhoi gwaedd hefyd, ac yn llefain, *Pa beth a wnaf i fod yn gadwedig?* Pa fodd y caf lanhau fy nghydwybod lygredig? *Pa fodd y diangaf oddiwrth y dig a ddaw?* *Pa fodd y gallaf gyrraedd y bywyd tragwyddol.*

Fy mrawd, a'm cymmydog, ni wn i fawr, ie, ni wn i ddim o honof fy hunan i'th gyng-hori, ond mae goleuni yn llosgi o'r tu fewn a ddichon ddangos y ffordd; di glywaist mai *Deuparth gwaith yw dechreu*; ac mai *dwy waith y gwneir drygwaith*. Am hynny dechreu di y gwaith *tra y galwer hi heddyw*, ac edrych ar fod y maen cyntaf ynot wedi ei ofod yn iawn.

Cwmpa dan draed yr Arglwydd, gad iddo fo wneuthur a fynno a thi, ac na wna di ddim ar a fynnech dy hunan. Er cynted y bo marw dy ewyllys di, fe dyf ewyllys Duw allan trwyddo, ond tra fo ewyllys dyn yn ymddangos, mae ewyllys Duw yn ymguddio ynddo. Deall pa fodd y darostyngodd Crist dy ewyllys di, ynddo ei hun i Dduw, pan dywedodd ef, Nid fy ewyllys i, ond dy ewyllys di a wneler; cymmer egni mae'r Jachawdwr wedi lladd ewyllys y cnawd yn barod, 2 Sam. xv. 26. Mat. xxvi. 36.

Er cynted hefyd y gwywo dy synwyr di, fe dardda doethineb Duw ynot ti, a phan ballo dy nerth, *fe a roddir cryfder i'r dirym*; pan dduo dy holl bleferau di, y tywynna diddanwch Duw arnat.

Os bydd dyn fodlon i farw iddo ei hunan, fe gaiff hwnnw fyw yn Nuw; a'r sawl a wnelo yn ol a wypo, a gaiff wybod y *peth a fynno Duw iddo ei wybod*, a'r dyn a wnelo a allo trwy Dduw, a gaiff

a gaiff trwy Dduw nerth hollalluog, i wneuthur pob peth ag fydd dda; rhaid yw dy ddiddymu di, cyn dy ddiddyfnu; a rhaid yw dy ddiddyfnu cyn dy ddiddanu. Fe ddiffoddir yn gyntaf dy holl Wreichion, a'th Ganhwyllau, cyn dy oleuo a'th gysuro, ni bydd na'th Haul na'th Leuad na'th Ser di iw gweled; di gei fod cyn farwed ag ascwrn pwdr yn y bedd, cyn i Grift ymgodi ynot, a rhaid yw tymmu yr hen adeilad i lawr, cyn gosod i fynu yr adeilad newydd. Rhaid i ti fyned allan o gof, a golwg y byd, a chymmeryd dy gyfrif yn ffôl, yn ynfyd, yn blentyn, yn ddim, yn llai na dim, cyn i ti gael gwybod dim fel y dylit, ac di ddealli nad oes *Dim, ond Dim*, a wyr pob peth, y sawl a ddarlleno dealled y ddammeg yntho ei hunan: canys nid *Dim* ar awelir yw Duw, a'r hwn nad yw *Ddim* ar a wellr, yw'r hwn fydd *oll yn oll*. Ond nid oes dim mewn dyn a all ddeall hyn, oblegid y gwagder fydd yn cynnwys sylwedd, a'r sylwedd yn llenwi y gwagle. Mae Duw yn llenwi pob peth heb ymgymmysgu a dim, ac ni chaiff meddwl dyn byth lonydd, nes myned allan o'r cymmysg, i'r hwn fydd *oll yn y distawrwydd* pur anherfynol tragwyddol. Na chais feddwl am Dduw, trwy dy feddwl dy hunan, canys rhaid i nerth croes Crist ladd dy feddyliau di dy hunan, ac yno di gei feddwl Crist i aros ynot, ac yn lle dy *hen Hunan*, di gei *Hunan newydd*, yr hwn yw Crist ei hunan yn dy galon gnawdol di, Joan vii. 17. — Eſay l. 10. — Mat. xi. 27. — Gal. ii. 20.

Mae dau beth yn cyfuro llawer, ond y trydydd yw seilfaen y cwbl. Y cyntaf yw fod Crist Mab Duw wedi marw drosom, a thalu yr holl ddyled i Dduw; ond nid yw son am hynny ddim, oni bydd yr ail yn canlyn, a hynny yw

yw fod Crist yn byw ynom ni, ac yn rheoli drosom, a thrwom, yn oleuni, yn gyfiur, ac yn nerth, yn monwes yr enaid. Heb x. 14. —

— v. 9.

Ond nid yw hyn chwaith ddigon, nid hyn yw gwreiddyn y matter, ond yr undeb sy rhwng y *Tad a'r enaid yn Ysbryd Mab yn y cariad anrhaethawl*, sef yr un fath undeb ag oedd rhwng Duw a'i Fab ei hunan. Nid y Cyfryngwr yw diwedd y cwbl, canys Crist ei hunan a rydd ei swydd i fynu, wedi iddo yn gyntaf ddwyn yr enaid i mewn i undeb a chymundeb a'r *Tad*, yn yr *Ysbryd tragwyddol*; canys y mae'r dyn newydd yn un a Duw, a'r dyn hwnnw yn unig a fydd cadwedig. Am hynny na orphwys (trwy flyda gnewddol) yn hyn, fod Crist wedi mwrw drosot, nac yn hyn chwaith, fod Crist yn dechreu codi ynot ti, ac arwyddion Gras Duw ymddangos, ond deall ffynnon y cwbl, yr hwn yw'r *Tad ynot ti*, canys *mae dy fywyd wedi ei guddio yn Nuw ei hun gyda Christ*; fel y mae bywyd y pren yn guddiedig yn ei wreiddyn dros amser gaiaf. Dymia wreiddyn gwybodaeth, a fwm yr Efengyl dragwyddol. Dos i mewn i'r stafell ddirgel, yr hon yw *galeuni Duw ynot ti*, Ioan xiv. 20. — 1 Cor. xv. 24. — 1 Ioan iii. 24. — Col. iii. 3.

Na ad i'r meddwl redeg allan at ddim creaduraidd ar a welaisf erioed, na chais ddeall y peithau hyn trwy dy synwyr dy hun; cofia mai anifail yw dealldwriaeth y dyn naturiolaf, na all fyth, er doethed, weled Duw. Ond disgwil yn oftyngedig, am i rinwedd Duw ddeall hyn ynot, ie disgwil yn ddistaw mewn iselder nes i ti glywed ei lais ef ei hunan. *Bydd sebr o'r diwedd*, a gad i ddifrifwch yr ysbryd reoli y deyrnas oddifewn ac oddifaes.

Ond, meddi di, rwi'n barod i amhwylo, o achos

achos fod y gydwybod yn rhuo wedi deffro oddifewn. — A glywi di hefyd lais y *gwaed* sy'n dywedyd pethau gwell na'r eiddo Abel: A chan ddarfod lladd Crist trosot, gochel ladd dy hunan (dy enaid neu'th gorph dy hunan), dy gnawd llygredig di a roddes Grift i farwolaeth ar y groes; ac mae yn gyfion gyda Duw, i roi dy natur dithau ar y groes oddifewn, i wared dy ysbryd oddiwrth angau a chwerwedd, Heb. xii. 24.

Os dywed y cyhuddwr, mai colledig wyt, atteb dithau mai gwir yw hynny; ond gwir yw hyn hefyd, *ddyfod Crist i gadw'r colledig*; ni all y gelyn wadu mo hynny chwaith, mwy nac y gelli dithau wadu'r cyntaf; ond gweddia, nes clywed drws yn agoryd oddifewn, ymprydia nes i ti gael ysbryd distaw, aros gyda thi dy hun yn llonydd nes i Grift ddyfod attat; gochel y peth a geraist fwyaf, a chofleidia y daioni a gaseaist gynt, Luc xix. 10.

Gwilia bob munud rhag i ysbryd y cnawd, fel corwynt yn y byd, i gippio ymaith dy feddyliau, ac os clywi fod dim daionus yn ymddangos yn unlle, na rufia iw geisio, ond disgwil fyth am Grift gartref, yn aelwyd dy galon dy hun. — Ond tydi a ddywedi, pe gwyppwn ni beth fy ddrwg ni wnawn mo hono. Ond weithiau rwi'n drwgdybio ac yn ammau, nad goreu i mi wneuthur y peth a'r peth; ond ni wn i yn sicr mai drwg yw, ond er hynny mae amheuon ynof. — Wele, dyma'r atteb. — Os gwnei ddim yn amheus, ac yn ansicr, 'rwyf yn pechu, am dy fod yn dibrisio y gydwybod, a'r swyddog oddifewn. Am hynny na wna ddim dros farw, ag wyt yn ammau ei fod yn bechod. *Llyfr Duw yw Cydwybod dyner*, a gwyh ganddo scrifennu ei ewyllys ynddi. Ond gwilia fentro i amheuon, canys nid oes cellwair ac arfau miniog.

Os

Os mynni di sefyll, edrych ar fod feilfaen y matter ynot, a thithau yn y Gwreiddyn tragwyddol; edrych ar fod Duw yn Nghrist yn anwylach na dim arall gyda thi, sef yn uchaf yn dy ddeall, yn gryfaf yn dy ewyllys, yn ddirgelaf yn dy gyfeillach, yn wreiddolaf yn dy fwriad, ac yn fynychaf yn dy feddyliau. Os uchelwr wyt, bydd isel cyn i Dduw dy ddwyn i'r llwch. Os cyfoethog, bydd hael, ac megis cardottyn tlawd yn gwaeddu beunydd wrth ddrws Duw.

Os anghenus wyt, prioda yr Arglwydd Jesu, ac di gei ddigon. Fe allai bod dyled yn gwaflu arnat, bydd ddiwyd yn dy orchwyl mewn ufuddod, bydd ffyddlon, ac ymddiried i'r Arglwydd, a'r hwn a glywodd arno ddanfôn ei Fab i dalu dy ddyled mawr, a feddwl am danat ti, ryw ffordd tu hwnt i'th feddyliau di. Duw a digon, Os llawen wyt, gwilia siwgwr pechod yn dy lawenydd; Os trist, gochel drymder y byd hwn a'r anfodlonrwydd cnawdol.

Pan fo dy feddwl yn llwythog oddisewn, dos at Dduw mewn gweddi, a thywallt dy galon i'w fonwes drugarog ef. Na ad i anghrediniaeth dy rwystro, oblegid mae'r porth etto yn agored er ei fod yn gyfyng; ac oni fedru weddio, cais duchan o flaen Duw, ond gad ymaith dy lyfr gweddi oddiallan; Cofia mai drugarog yw Duw, na âd mo hono er dim, canys ynddo fo, gyda Christ, y mae geiriau'r bywyd tragwyddol, a'i waed ef a olcha y brynti mwyaf; ac er iddo beri i'th gydwybod dy alw yn gŵi, ac yn rhagrithiwr, glŷn wrtho am friwfion o'i drugaredd, fe edwyn Duw ei amser i ymwelad a thydi, ac amser Duw yw'r amser goreu.

Pob meddwl a ddaw i mewn yn ei amser, ac ni enir dim cyn yr amser terfynedig: Am hynny disgwil am ewyllys y Goruchaf bob munud
awr

awr, canys ni wyddost di nad dyma'r awr tra
 fy'ch yn darllain, neu yn gwrando : Ac ni wŷr
 dyn chwaith beth fydd yn nghroth diwrnod, na
 pha air, na pha feddwl fydd nefaf, am hynny
 da yw chwilio'r meddyliau a mithio'r geiriau
 cyn eu dywedyd. Os mynni fyw yn gyfurus,
 dysg farw beunydd, bydd rydd oddiwrth y byd
 a'i bethau, gwna'r ewyllys olaf yn ddioed, na
 feddwl am gael byw y foru a thrennydd, bydd
 fel pe buafit heb dy eni, a hyn a wnei os dysg
 Duw dy enaid. Mae cyfarfod mawr o lawer o
 feddyliau o'r tu fewn i ti beunydd, mae rhai'n yn
 barnu y naill eu gilydd, fel dynion yn y byd ;
 ond mae Ysbryd uwchlaw barn a fessiwn dyn, ac
 yn barnu yn ddistaw yn yr holl feddyliau gwyllt-
 ion, rhyddion, cymmysgedig yn y cnawd.

Cofia eilwaith yr hyn a ddywedais, fod dydd
 barn yn barod yn goleuo ynot ti, a'r dirgelwch
 yn ymddangos yn ngwaetod dy galon, ac lle
 mae ofn y mae euogrwydd, ond y fawl fydd yn
 byw mewn heddwch oddifewn, nid oes arno fo
 ofn oddiallan ; canys y cyfiawn hwnnw ynot ti
 fydd hy fel llew, ac isel fel plentyn, a heddy-
 ehlon ynddo ei hun, ac felly yn gallael edrych
 yn wyneb Duw a dynion. Ni ddaw dynion
 gyda thi o'r bywyd yma, mae'n rhaid i ti fyned
 y daith honno dy hun ; ac am hynny na chais
 fodloni dynion, ond edrych ar dy fod ti trwy
 Crist yn gytun ynot dy hun. Ond, meddi di,
 mae arnaf ofn marw, rhag i'r gelyn, yr hwn a
 wafanaethais i cyhyd yfywaith, fy nghymme-
 ryd i, ac i'm pechodau godi yn fy wyneb.

Diammeu yw, fy nghymmydog, mae'r hwn
 y bo dyn yn Was iddo, gan hwnnw y caiff ef ei
 Gyflog pa un bynnag fo ai llygredigaeth ai an-
 llygredigaeth. Mae gormod o rai a ddywedant
 esmwythder a heddwch, ac a iachant yn yscafn
 friw'r

wr tra
ni wyr
od, na
hynny
geiriau
furus,
y byd
ed, na
bydd
s dyfg
wer o
i'n yn
byd;
rn, ac
wyllt-

dydd
elwch
ac lle
dd yn
no fo
not ti
eddy-
drych
ynion
fyned
chais
trwy
li di,
wn a
nme-

hwn
ef ei
i an-
dant
cafn
riw'r

rhad o'r blaen. Ac os g.

yn ngwaed yr Oen, ynghariad Duw, di wnei
yn fawr o'r y llestr glan hwnnw oddifewn.

Os gwas i'r pechod a fyddi etto, yn erbyn dy
gydwybod, wele, rhodio yr wyt yn y ffôrdd i
farw fyth: ond os daw Duw i'th enaid truan
di a chenhedlu ei Fab Jesu ynot, a phlygu dy
ewyllys yn nerthol at ddaioni (er maint fu dy
bechodau) di gei sathru satan tan dy draed; ie
a Had Duw ynot ti, a siga ben y Saph, yr hon
fydd yn y naturiaeth oddifewn, ac ni chofir yr
anwireddau mwyach, ond fe gaiff y meddwl
rodio gyda Duw yn uchelderau Paradwys.

Nid wyf fi yn scrifennu fel hyn, fel ped f'ai
ynot-ti neu finnau nerth i ymnewid; ond mae
nerth yn Nuw i'th newid ti a minnau, ac mae
Duw gyda ni, tra f'om yn gwrando ar air y
cyngor a'r cymmod. Fe roddes ei Fab ei hun,
(sef ei galon o'i fonwer) i farw drosom ni wrth
ein henwau i'n sicrhau. Oh! ddaed y mae fo
yn ein caru ni er ein bod wrth naturiaeth yn
elynion iddo! Dodwn ninnau ein calonau
iddo

T E R F Y N.

Llyfrau a argraphwyd, ac arwerth gan J. Rees,
yn Hcol Awst, yn Nghamfyrddin; gydag Elw
rhesymmol i'r rhai a bryno amryw ynghyd.

Ochensidiau o Uffern, neu Esboniad ar Ddammeg y Go-
ludog a Lazarus, Pris 8d. — *Y Ffigys-bren anffrawyth-*
lon, neu Esboniad ar Ddammeg y Ffigys-bren di-
ffrwyth, Pris 4d. — *Y Rhedegwr Ysbrydol*, Pris 4d.
Y tri Llyfr rhagorol hyn o Waith John Bunyan.
— *Dwy Bregeth*, sef, *Crist ym Mreichian'r Credadyn*
gan Eben. Erskine. A *Dadl Ffydd ar Ail a Chysam-*
mod Duw, gan *Ralph Erskine*, Pris 6d. — *Dorchastian*
y Credadyn mewn Cyfiawnder cyfrisol, gan *Eben. Er-*
skine, Pris 2d. — *Crist Bywyd y Cristion*, wedi ei
osod allan mewn dwy Bregeth ar *Phil. I. 21.* gan
Weinidog o Eglwys Lotgr, Pris 3d. — *Disfryn derwisol*
o Fel o'r Graig Crist, Pris 2d. — *Yr Hen Wr dall a'r*
Angen, Pris 1d.